

קסה. הלכתא כמר בר רב אשי בכוליה
תלמודא בר ממיפך שבועה וכו' *¹³⁵

אפשר דלא אמרין הכי אלא היכא
דפליג הוא בפירוש כגון בחיוורי, דקאמר
תלמודא בפירוש (חולין עו, ב) מר בר רב
אשי אמר כיון דזיגי אע"ג דלא חיוורי, בהא
הלכתא כוותיה מחמת הכלל, אבל היכא
דמר בר רב אשי לא פליג מסברת עצמו,
אלא דמתני לקולא בשם אמימר, בהא לא
אמרין דהלכתא כוותיה מכח כללין, אלא
הלך אחר המחמיר. כנסת הגדולה יו"ד סי'
נ"ו הגהות הב"י אות כ"ג לדעת בעה"ת (סי'
כב). ואף גם זאת כתב שהוא דוחק, עיין
שם:

קסו. הלכה כמר בר רב אשי בכוליה
תלמודא בר ממיפך שבועה ואודיתא¹³⁶

היינו היכא דפליגי רבינא ו[מר בר] רב
אשי ולא קיימי אמוראי כחד מינייהו*, או
היכא דקיימי אמוראי כתרוייהו, אבל היכא
דפליגו רבינא ו[מר בר] רב אשי, וקיימי
אמוראי כרבינא, וכ[מר בר] רב אשי ליכא
מאן דקאים כוותיה, אז ודאי הלכתא
כרבינא. דינא דחיי ח"א דף צ' ע"ג (לאוין

פא) לדעת הלכות גדולות. אך לדעת רבינו
חננאל לעולם הלכה כמר בר רב אשי, אף
דקיימי אמוראי כרבינא, עיין שם:

קסז. הלכה כבתראי¹³⁷

אמרין אף באמוראי קדמאי קודם אביי
ורבא¹³⁸, אלא שמאביי ורבא ואילך הלכה
כתלמיד במקום הרב, אף אם חולק עמו
פנים אל פנים, משא"כ בקודמים, דאי פליג
בהדי רביה, לית הלכתא כתלמיד*. אבל אי
בתר הכי פליג עליה, נקטינן כוותיה דבתרא
הוא, וכמו שכתב הר"ן ריש פרק המגרש
דף תקצ"ח א' (גיטין מג, א בדפי הרי"ף), עיין
שם וביבין שמועה כלל רע"ב¹³⁹.

כן למדתי מדברי הרי"ף ז"ל בפרק יום
הכפורים (יומא ג, ב בדפי הרי"ף) שכתב
קיימא לן כרב הונא ורב נחמן, דבתראי
אינון¹⁴⁰. וכן בפרק המפקיד ע"ח ב' (ב"מ
כא, ב בדפי הרי"ף) דאיפלגו רבי יוחנן ורב
נחמן בפסקא דתנאי, וכתב הוא ז"ל
והלכתא כדפסק רב נחמן, דבתרא הוא¹⁴¹.
והוסיף שנית ידו בפרק הזהב פ"ט ב' (שם
לה, ב בדפי הרי"ף) ואמר והא דר' אמי ורבי
יוחנן ליתיה, דקיימא לן כרב נחמן, דבתרא

•• מתנת ידו ••

שטר חוב בילדותו, לא בזמן שהיה קטן עשה כן, אלא בזמן בחרותו, שעדיין היתה נעורת קשורה בו,
ולעולם אחר מלאת לו י"ג שנה היה. ¹³⁵. תוספות יומא פג, א ד"ה מר; כתובות צ, ב ד"ה אלמנה;
שבועות מא, א, ד"ה ולמר. ראה חי' הרש"ש כתובות שם. וראה מש"כ רבינו עוד בדבר זה לעיל כלל
קנד, ולהלן בסמוך כלל קסו. ¹³⁶. ראה לעיל בסמוך הערה ריש כלל קסה. ¹³⁷. ראה מש"כ רבינו
עוד בדבר זה להלן בסמוך כלל קסח ואילך. ¹³⁸. ראה לשון צבי תפארת פ"ד מכריתות: אחי הגאון
ז"ל (בעהמ"ח תוספות חדשים) נמשך בזה בפשיטות אחר ספרי האחרונים ז"ל בכללותן, אבל כעת
האיר המזרח מספר יד מלאכי, ושם סי' קסז הוכיח מרוב בקיאותו דרוב הפוסקים ומכללם הרמב"ם
ז"ל ס"ל הלכה כבתראי אף מקמי אביי ורבא. ¹³⁹. ושם כתב גם דברי הר"ן הנ"ל, ע"ש. וכ"כ נכדו
המהרי"ט אלגאזי הל' בכורות פ"ג לג, ב גם בשם רבינו. וראה עוד ספר אהל ישרים מערכת הא' אות
נז בזה. ¹⁴⁰. וכ"כ הרא"ש שם פ"ח סי' יב, תוספות הרא"ש שם פב, א. ¹⁴¹. וכ"כ המרדכי שם סי'
רעד.

חייא], ע"כ¹⁴⁴, וכתבתיו בכללי הרי"ש (כלל תקעד).

וצא ולמד עוד כן ממה שכתב המרדכי במו"ק דף שצ"א ע"ד (סי' תתעח) דכיון דר' אמי פליג אדרב, והוא בתראה, הלכתא כוותיה¹⁴⁵. וכן כתב גם כן בע"ז דף (שצ"ד) [שפ"ח] ע"ד (סי' תתנו)¹⁴⁶. וכן תמצא עוד להתוס' ז"ל בשלהי ר"ה ל"ד ב' ד"ה לדידי, שכתבו דכיון דר' אבהו פליג ארבי יוחנן היה קצת נראה לפסוק כמותו, דהוא בתראה, עיין שם¹⁴⁷.

הן אמת דבפרק כיצד מברכין (ברכות) ט"ל ב' סוד"ה (מפרך) [מברך] כתב ר"ת דלא אמרינן הלכה כבתראי אלא באמוראי בתראי. אכן מצאתי להתוס' גופיהו בפ"ק דביצה ט' א' ד"ה גלגל, שכתבו בפשיטות ונראה דהלכה (כרבא) [כרבה] דהוא בתראה*, עיין שם. וכן כתבו ג"כ בפרק השוכר (ע"ז) ע"ב ב' (ד"ה אמר להו) דהלכה כרב ששת, משום דבתראה הוא טפי מרב חסדא, עיין שם. הרי דגם שיטת סתם תוס' הכי אזלא, דגם קודם אביי ורבא אמרינן הלכה כבתראי. ודלא כהר"ב תוס' יו"ט בספרו פלפ[ו]ן לא חריפתא שם בפרק השוכר (ע"ז פ"ה סי' כו אות ל) שהקשה

הוא, והלכתא כוותיה בדיני. הרי לנו בבירור דעת הרי"ף דגם ברב נחמן דמן קדמאי הוא אמרינן הלכה כבתרא.

וכן כתב הרז"ה בר"פ האשה שנפלו (כתובות לח, א בדפי הרי"ף) כיון דקיימא לן כרב נחמן בדיני והוא בתראה, נראה דליתא לההיא דשמואל וכו'. וכן מוכח מדברי הר"ן דאיתניא לעיל, ומדבריו בריש סוכה (א, א בדפי הרי"ף) דבאמוראי קדמאי דלא פליגי פנים בפנים עם רבייהו, קיימא לן הלכה כבתראי¹⁴². וע"ע הר"ן בפרק גיד הנשה דף תשי"ב ריש ע"ב (חולין לד, ב בדפי הרי"ף) שכתב ולא משמע דרב נחמן דהוא בתרא סבירא ליה דלא כהלכתא.

וכן מצאתי עוד להרשב"א בחידושיו ליבמות דף קי"ט סוף ע"א (עו, ב) שכתב וקיימא לן כרב נחמן דבתרא הוא*¹⁴³. וכן כתב עוד בשמו הרב המגיד בפ"ג מהל' אישות הל' ח' גבי רב חסדא, עיין שם. וכן יש ללמוד עוד מדברי רבינו יונה בפרק כיצד מברכין (ברכות) ל"ג א' (ל, ב בדפי הרי"ף) שכתב וז"ל, ונראה למורי הרב דהלכה כרבי יהושע בן לוי דאמר שבני הבית אפילו לא הסבו מצטרפין עם בעל הבית, משום דהוא בתראה טפי [מר]

•• מתנת ידו ••

142. ושם כתב להדיא דהא דאמרי' דאין הלכה כתלמיד במקום הרב, הני מילי כשנחלק עמו בחייו, דכיון שלא קיבל רבו דבריו, נדחו דברי התלמיד, אבל כשנחלק עמו לאחר מיתה לא, ואדרבא קי"ל דהלכתא כבתראי, ואע"ג דבתראי תלמידי דקמאי נינהו, ע"ש שדבר זה מסורת בידינו מן הגאונים. 143. וכ"כ עוד בחי' עירובין עד, א; ב"מ קב, ב. וכ"כ נימוק"י יבמות יג, א בדפי הרי"ף. 144. ע"ש מעדני יו"ט פ"ו סי' לג אות ר דהקשה ע"ז דאין הלכה כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך. 145. וכ"כ הרא"ש שם פ"ג סי' כ, ובתוספות הרא"ש שם יח, א. וע"ע ספר מעשה בצלאל על הרקאנאטי סי' צא שלפ"ד רבינו בשם המרדכי, י"ל דה"ה דהלכה כרב ענני בר ששון לגבי דרב, כיון דבזמן אחד היה עם ר' אמי, וא"כ הוא בתראה טפי מרב. 146. ושם: בהא אין הלכה כרב חסדא, דהא רב ששת דהוא בתראה וכו'. וכ"כ תוספות שם עב, ב שכתב רבינו להלן בסמוך. 147. ע"ש ספר יום תרועה שהקשה דהלא לא אמרי' הלכה כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך, אבל בדורות הראשונים לית הלכתא כבתראי.

עליהם דדוקא מאביי ורבא הוא דאיתיה
להאי כללא, עיין שם.

וע"ע מוהרי"ט בחדושיי לקידושין דף
ע"ח א' (נט, א; ח' על הרי"ף ר"פ האומר כד,
ב בדפי הרי"ף), ומהר"ש הלוי חיו"ד סי' י'
שכתבו דהטעם דהלכה כרבי יוחנן לגבי רב
הוא, משום דרבי יוחנן הוא בתרא אפילו
לגבי רב ושמואל, שהרי ראה דבריהם
ואפילו הכי חלק עליהם. הבאתי דבריהם
באות הרי"ש (כלל תקנו), יעויין שם.

גם הרמב"ם ז"ל כפי דברי הרב המגיד
ומרן בכסף משנה נראה דאזיל בשיטת
הרי"ף ודעימיה בכלל זה, דהא בפ"א מהל'
ברכות הל' ח' כתב הכס"מ ובגביל לתורי
פסק כרב ששת לגבי רבי יוחנן, דבתרא
הוא. וכן שם פ"ו הל' ג' כתב דפסק כרב
נחמן לגבי רב הושעיא, משום דבתרא הוא.
וגם הרב המגיד בפ"ד מהל' שבת הל' ו'
כתב דפסק רבינו כרב יהודה לגבי רבי
יוחנן, משום דהוא בתרא. וכן סוף פ"א
מהל' שאר אבות הטומאות (הל' יז) כתב
עוד הכס"מ ובפולוגתא דר' חנינא ורב
חסדא כתב כרב חסדא, דבתרא הוא. וכן
בסוף פ"י מהל' טומאת אוכלין (הל' יז) כתב
עוד דפסק כרב יוסף נגד ריש לקיש, משום
דבתרא הוא. וכ"כ הגהות מיימון פ"י מהל'
ס"ת (אות ו) שפסק כרב הונא נגד רבי
יוחנן, דהוא בתרא.

אלא שלי אני המ"ך צריך ישוב, למאי
דכתב הכס"מ בפ"ה מהל' כלים הל' א',
ונ"ל שרבינו סובר דלא קיימא לן כרב נחמן,
משום דקיימא לן כרבי יוחנן לגביה. וקשה
דמאי שנא הכא דלא אזיל בתר בתרא
ככולהו הנך דאייתנא¹⁴⁸. ומה גם דבהדיא
פסק הרי"ף בפרק המפקיד ובפרק הזהב
שהבאתי כרב נחמן לגבי רבי יוחנן מטעמא
דבתרא, והדבר צריך תלמוד.

ואיך שיהיה, שמעינן שפיר מכל
האמור, דדעת הרי"ף, והרמב"ם, וסתם
תוס', והר"ן, והרשב"א, ורבי יונה, והמרדכי,
והגהות מיימון, ומוהרי"ט, ומהר"ש הלוי,
הוא דאמרינן הלכה כבתראי אף באמוראי
קדמאי קודם אביי ורבא.

וגדולה מזו מצאתי ראיתי לדמשק
אליעזר על חולין דף תי"א א' (קכח, ב) דאף
לגבי תנאי כתב דרבי שהוא אחרון ראה
דברי רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי ופליג
אשניהם, לכן הלכה כמותו, ע"כ. והוא אצלי
חידוש גדול¹⁴⁹.

שוב מצאתי בחפשי"ה, דגם רבינו
הגדול הראב"ד ז"ל מסכים הולך לשיטת
הרי"ף וסיעתיה, דאמרינן הלכה כבתראי גם
באמוראי קדמאי, שהרי כתב הרא"ש בשמו
בפרק אלו מגלחין (מו"ק פ"ג) סי' (ב') [כ']
דכיון דרב אמי פליג אדרב, והוא בתרא,ה,
הלכתא כוותיה¹⁵⁰.

•• מתנת ידו ••

ועוד דר' אבהו תלמיד ר' יוחנן הוה, וקיי"ל דאין הלכה כתלמיד במקום הרב. ובהגהות לוית חן על
הראב"ה ברכות סי' קיא אות מח כתב לדחות ראיות רבינו מדברי התוספות, ע"ש. ¹⁴⁸ בספר כרם
חמד פ"ב מהל' שבת הל' טז הקשה גם ע"ד הכס"מ פ"א מהל' שכירות הל' ט, ע"ש. ושם גם העיר
ע"ד רבינו מדוע לא הזכיר להקשות גם ע"ד הכס"מ שכתבם לעיל כלל לח. ¹⁴⁹ ראה ח' רבי אליעזר
חזן בן החקרי לב בקונטרס הכללים בסופו דלא אמרי' כלל זה דהלכה כבתראי באמוראים קדמונים
וכ"ש בתנאים. ¹⁵⁰ וכ"כ תוספות הרא"ש שם יח, א. וע"ע ח' הרשב"ש שם ע"ד הרא"ש מה שהקשה

הן אמת דהרא"ש ז"ל שם פליג עליה ואמר, ומה שכתב דהלכתא כוותיה דרב אמר, לא נהירא לי, דהא דפסקו הגאונים כבתראי היינו מאב"י ואילך, אבל מקמי הכי אין הלכה כתלמיד במקום רב, ע"כ. וכן מצאתי עוד אליו בפרק ר"א דמילה (שבת פ"ט ט) סי' ה' ¹⁵¹, וכן בפרק המפקיד (ב"מ פ"ג ט) סי' י', ובפרק הזהב (שם פ"ד ט) סי' כ"א, שתמה על הרי"ף ז"ל במה שפסק כרב נחמן משום דבתרא הוא, מאחר דלא איתמר הכי אלא מאב"י ורבא ואילך.

ברם הר"ב תוס' יו"ט בספרו פלפ[ו]ן לא חריפתא (אות ס) כתב על זה בפרק הזהב שם, ואיכא למידק בס"פ אע"פ ובפרק מציאת האשה ובפרק המדיר, שפסקו רבינו ורי"ף כרב נחמן לגבי רב אסי ולגבי שמואל ולגבי רבי יוחנן, ע"כ.

ולדידי המ"ך אין כאן מקום דקדוק כלל, דהא בכולהו הני תלתי שהזכיר דפסק בהו כרב נחמן, נתן טעם לדבריו, משום דקיימא לן הלכה כרב נחמן בדיני, ומה ענין זה למה דאנן קיימין, מטעמא דבתרא הוא. ומאי דהוה קשיא לי לכאורה על הרא"ש הוא, דאשכחנא ליה בפרק לולב הגזול (סוכה פ"ג) סו"ס ג' דפסק כרבי יוחנן לגבי שמואל, משום דרב נחמן בר יצחק דהוא בתרא פריך לשמואל ממתני'. וכיוצא בזה כתב עוד בפרק מי שהוציאוהו (עירובין פ"ד ט) סי' ה'.

אוצר החכמה

וזאת חשבתי למשפט, דרב נחמן בר יצחק מקמי אב"י ורבא הוה. וניחא לי שהאיר ה' עיני ומצאתי להרא"ש גופיה בפרק המניח (ב"ק פ"ג) סי' ט', ובפרק המפקיד (ב"מ פ"ג) סי' י' ¹⁵², שכתב דרב נחמן בר יצחק תלמיד רבא הוה. וכן מצאתי אחר עמל וטורח שגם התוס' כתבו כן בפרק חזקת הבתים (ב"ב מ"ו ב' סוד"ה שלח, יעויין שם. וכן מוכח בספר כריתות ימות עולם ריש ש"ב ¹⁵³.

ולענ"ד נראה דיש עוד ראיה לזה בפרק מי שמת (ב"ב קנ"ב א', דאמרינן יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, ויתיב רבא קמיה דרב נחמן קא בעי מיניה וכו' ¹⁵⁴. וכן בפ"ד דעירובין מ"ג (א') [ב'] ¹⁵⁵.

ומעתה יש לתמוה על רוב בקיאותו של מוהר"ש אלגאזי, שבספרו גופי הלכות סוף כלל שט"ז הקשה על הרא"ש דפרק לולב הגזול, ואמר ועוד קשה במה שהביא ראיה מרב נחמן בר יצחק שהוא בתרא, דהא מאב"י ורבא ואילך דוקא הלכה כבתרא, ע"כ. והוא פלא איך נתעלמה ממנו הלכה זו דתלמידיה דרבא הוה. שוב ראיתי אליו ז"ל, שבגופי הלכות עצמו כלל תקי"א הזכיר דברי התוס' דבתרא שהבאתי. ותגדל יתר התימא עליו, איך בכלל שט"ז הקשה מה שהקשה על הרא"ש.

והנה לא אכחד תחת לשוני, כי אחרי כתבי כל זה מצאתי להתוס' ז"ל שכתבו

●● מתנת ידו ●●

אוצר החכמה

בזה. ובספר כרם חמד שם הקשה ע"ד רבינו אמאי לא הזכיר דברי הראב"ד בהשגותיו שם דהו"ל להרמב"ם לפסוק כרבה נגד רבא. ¹⁵¹. עי' תפארת שמואל אות א, וקרבן נתנאל אות נ מש"כ לתרץ על קושיית הרא"ש. ¹⁵². עי' פלפולא חריפתא שם אות י מש"כ בזה. ¹⁵³. ושם: ואחריו רבא וכו', ואחריו רב נחמן בר יצחק. וראה עוד בזה בספר סדר הדורות ערך רב נחמן. ¹⁵⁴. וכ"כ להוכיח משם הבאר שבע הוריות יד, א. ¹⁵⁵. ע"ע תורת חיים שם. וראה עוד מש"כ פני המלך פ"ד מהל' כלי

בפרק אין מעמידין (ע"ו) ל"ה א' ד"ה חדא, דרב נחמן בר יצחק היה קדמון מרבא. והוא פלא, דזה סותר למה שכתבו אינהו גופייהו בחזקת הבתים הנ"ל, שתלמיד רבינא היה. והדבר צריך תלמוד*.

היוצא מן המקובץ הוא, דכיון דרוב בנין ורוב מנין כולוהו ס"ל דאמרינן הלכה כבתראי אף באמוראי קדמאי שקדמו לאביי ורבא, ולא אשכחן מאן דפליג בהא מכת דקודמין אלא הרא"ש לחודיה, אבתרייהו גררין וכוותיהו מסקינן.

ויש לתמוה מעתה על מוהר"ש אלגאזי הבקי בחדרי תורה, איך ביבין שמועה כלל רע"ו לא הזכיר בדעת זו אלא להראב"ד בלחוד, ולא זכר שר לכל אינך רבוואתא דאיתינא. ודין גרמא ליה להרב החסיד בעל דבר שמואל סי' מ"ו שכתב דהא דקיימא לן הלכה כבתראי, הא רובא ס"ל דהיינו דוקא מאביי ורבא ואילך. והא ליתא אחר המחילה רבה, דנהפוך הוא, שהרי רובא דרובא ס"ל דאף בקמאי אמרינן הכי כמדובר.

וראיתי להתוס' יו"ט פ"ב דעדיות (מ"ג) שהקשה על מרן בכסף משנה שכתב בפ"י מהל' טומאת אוכלין המובא למעלה, דפסק הרמב"ם כרב יוסף נגד ריש לקיש משום דבתרא הוא, דהא קיימא לן דאין הלכה כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך, כמו שכתב הרא"ש בפ"ק דב"מ.

וכן מצאתי עוד בספר שמות בארץ יום תרועה דף י"ד (ע"ד) [ע"ג] (לד, ב) שכתב

כן גם הוא נגד דברי התוס' דר"ה ל"ד ב' (ד"ה לדידי) שהבאתי לעיל, כאילו בת קול יצאת ואמרה להם דהלכה כרא"ש בזה, ועל כגון דא אמינא גברא אגברא קא רמיא.

והכי נמי תיקשי להרמ"ע בתשובותיו סי' קי"א, ולהר"ב ראשון לציון דף ס"ב א' (ביצה ו, א), ולהר"ב מרכבת המשנה דף ט' א' (הל' ת"ת פ"ו הל' יד), ומ' א' (הל' ס"ת פ"י הל' ו, ו), ולהר"ב שושנים לדוד בפ"ו דבכורות (מ"ה) [מ"ח], ולמהרש"ל ז"ל בים של שלמה שלו על חולין בפ"ק סי' נ"ג, ובפרק כל הבשר (שם פ"ח) סי' ח"י, ולהר"ב שונה הלכות דף ס"ד ב' מח"א (הל' מגילה), שכולם כתבו בפשיטות גמור דלא אמרינן הלכה כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך, כדעת הרא"ש. ואמאי לא חשו לדעת הרי"ף והרמב"ם ושאר כנותיהון הנוכחים אחת למעלה שכתבו היפך דברי הרא"ש. ומילתא כדנא לי הדיוט צריך תלמוד גדול*:

קסח. הלכה כבתראי¹⁵⁶

מאביי ורבא ואילך אמרינן אף היכא דפליגי אאמוראי קמאי*, כן למדתי מהלכות הרי"ף ז"ל שבפרק כיצד מברכין (ברכות לא, ב בדפי הרי"ף) גבי שמן זכינן לריחו וכו', ובפרק המפקיד (ב"מ פ"ב ב' כה, א בדפי הרי"ף) כתב כרבא נגד רבי יוחנן, משום דבתרא הוא¹⁵⁷. וכן בפ"ב דביצה ריש פ"ה ב' (ט, ב בדפי הרי"ף) פסק כוותיה לגבי רב מזה הטעם. וכן בפרק אין

•• מתנת ידו ••

המקדש לדחות הראיה משם. ¹⁵⁶ ראה מש"כ רבינו בזה לעיל בסמוך כלל [קסז] ולהלן כלל קסט. ¹⁵⁷ וע"ע לעיל שם כג, ב בדפי הרי"ף דפסק כרבא דבתרא הוא, ולא כרב ולוי.